

HANS DIETER HUBER

ESTETICKÉ VZDĚLÁNÍ V EVROPĚ

Když mluvíme o estetickém vzdělávání v nové, rozšířené Evropě, musíme si nejprve položit otázku, co si pod pojmem „estetické vzdělávání“ představujeme. Pojem estetika je odvozen z řeckého slova *aisthesis*, které se překládá jako smyslové vnímání. Takže *aisthetické* vzdělání by tedy v tomto smyslu znamenalo školení schopnosti smyslového vnímání. Tímto ale ještě nejsou obrysy pojmu estetika zcela vytýčeny. *Aisthesis* je mimoto také způsob poznání světa, totiž forma smyslového poznání. Zatímco myšlení je nehmotné a abstraktní, označuje *aisthesis* organickou přítomnost vědění, která za svoji existenci vděčí působení vnějších vlivů na organizmus. Bez nich není smyslové vnímání možné. Proto vymezuje *aisthesis* rozhraní mezi vnějším a vnitřním, mezi neznámou a nerozpoznatelnou skutečností a tím vnitřním, emocionálně-poznávacím systémem pozorovatele. Estetické vzdělání by tedy v tomto nejpůvodnějším chápání vytváření kompetence vjemového vnímání jako centrálního rozhraní smyslového poznání světa a sebe sama.

V roce 1735 se pokouší ve Frankfurtu nad Odrou mladý soukromý docent jménem Alexander Gottlieb Baumgarten založit nový vědecký směr, který nazývá Estetikou a formuluje ji jako teorii smyslového poznání. Je již od počátku koncipována jako vzdělávací. Jejím cílem je smyslově kompetentní a všestranně vzdělaný člověk. Je zcela zevrubně vysvětleno, co má tento nový estetický člověk umět a je také zevrubně zdůvodněno, proč by měl tyto dovednosti mít. Baumgartena (1714-1776) musíme proto jako centrálního reformátora vzdělání 18. století zařadit po bok Jean-Jacquesa Rousseaua (1712-1778) a Johanna Heinricha Pestalozziho (1746-1827). Pod váhou filozofie königsberského myslitele se avšak zužuje zorný úhel rozsáhlého estetického vzdělání na rozvoj uměleckého vkusu. Teprve na konci 20. století je znovuobjeven přínos Alexandera Gottlieba Baumgartena. Díky filozofům jako je Helmut Schweizer, Wolfgang Welsch a Gernot Böhme jsou opět otevřeny dveře, které přibouchl Immanuel Kant. Tento projekt systematického estetického vzdělání smyslového poznání, který zůstal přes 250 let nedokončený, je znovu vzkříšen v polovině osmdesátých let. V roce 1989 padá železná opona. Duchovní střed Evropy se posunul směrem k východu. Poprvé se stala východní Evropa přímým sousedem. Špatné výsledky studie PISA vyvolaly šok nejen v Německu, ale i v ostatních zemích, tvořících tradiční evropské jádro, jako je Itálie a Francie. Tento šok vedl k politicko-vzdělávací reakci. V rámci ukvapené hysterie byly pracně dobyté oblasti estetického školení smyslů vytlačeny ideologickými státními aparáty na okraj. Pojmově-matematicky-přírodně-vědecký komplex se pokouší silou znovu nastolit svoji v osmdesátých letech ztracenou hegemonní převahu. Impérium ale útok odráží. Náhled na studii PISA, který byl zúžen ideologickými státními aparáty některých evropských zemí, vede k restauraci studené války ve vzdělávací politice a k postupnému odsunutí estetických vzdělávacích úkolů na okraj. A to je právě situace, ve které se momentálně v Evropě nacházíme. Teď je potřeba se postavit na odpor proti *úředně nařízené hlouposti* (Dietmar Kamper).

Zúžení vzdělávací diskuze na jazyk, logiku a matematiku vede v konečném efektu

k narůstajícímu zanedbávání a vytlačování somaticko-tělesných, nepojmových a nelogických poznávacích schopností. Nedostatečná schopnost inovace je vytýkána našim vysoce placeným špičkovým manažerům. Odkud ji ale mají vzít, když je svět redukován na vývojové diagramy a statické pravděpodobnostní počty a každá maličkost je skrz na skrz zhospodárněna. Mělo by být vědomě, cíleně a vědeckými metodami zjištěno, z jakých somatických, afektivních, emocionálních a kognitivních zdrojů je živena naše představivost a kreativita. Naopak současný umělecký systém je diferencován snad až k atomizaci. Umění se stává zvláštním typem sociálního sebezobrazení v hédonistickém prostředí životního stylu, které je orientované na vzestup. Guy Debord mluvil v roce 1967 o „společnosti povyku“, dnes žijeme ve dalekosáhle ploché společnosti prožitku, ve které se dočasné sociální vztahy definují společnými životními styly a prostředím (Gerhard Schulze). Diktatura kurátorů zbavuje umělce svéprávnosti a nutí ho k sémantickému sestupu. Následkem sémantického (a ekonomického) vzestupu kurátorů, designérů eventů a manažerů projektů je sémantický (a ekonomický) úpadek umělce a umělecké pedagogiky.

Na východě vypadá situace ale úplně jinak. V postkomunistických zemích východní Evropy existuje ještě na rozdíl od společnosti na západě zcela jiná struktura společenských vrstev a tříd. Pracovat jako umělec znamená ještě být opravdový a autentický a stavět se na odpor proti *úředně nařízené hlouposti*. To představuje velký potenciál a velkou sílu pro nové estetické vzdělání v Evropě.

Jakou roli hraje vyškolení kritické, rozšířené estetické síly úsudku pro novou Evropu? Mládež je kapitál budoucnosti. Mladí lidé, kteří nyní vyrůstají v rozšířené a něžně sjednocené Evropě, představují naši evropskou budoucnost. A tady musí započít evropské, estetické vzdělání. Záleží (ještě) na nás, jak dobře tyto mladé lidi vzděláme a jakou budoucnost tím Evropě umožníme.

Když se podíváme zpět do dvacátého století, uvidíme historickou návaznost na tradici estetického vzdělání na západě pouze do roku 1933 a potom dále od roku 1950, na východě pak přibližně do roku 1925 a po roce 1990. To je málo. Přesto musí být napsány dějiny konceptů estetického vzdělání v Evropě. Je to historie evropská, ne národní. Už letmý pohled na vzájemné podněty a výměny mezi francouzským kubizmem, Bauhausem v Dessau a vzdělávacími koncepty ruského konstruktivismu (Vchutemas a INCHUK), které probíhaly přes jednotlivé osobnosti, jako je Josef Albers, Paul Klee, Johannes Itten, Wassily Kandinsky, Wladimir Tatlin, Alexander Rodschenko, Naum Gabo nebo Lazlo Moholy-Nagy a jejich cesty, setkání a přátelství, ukazuje zcela jasně a zřetelně, že byly koncepty estetického vzdělávání vždy evropské. Byly evropské, protože zosobňují nejazykové vědění. Zcela nutně potřebujeme archeologii estetických vzdělávacích konceptů v Evropě. Dále bychom měli vědět, ve kterých zemích, v jaké době a díky kterým osobnostem započalo a pokračovalo vzdělávání v oblasti umělecké vědy. Železná opona nám na západě upřela pohled do východoevropských zemí a zůstaly nám skryty specificky národní zárodky estetického vzdělání více, než směrem z východu k nám.

Společné, celoevropské vzdělávání smyslových poznávacích kompetencí jako rozšířené estetické schopnosti úsudku by byl úkol, který musíme začít řešit po rozšíření Evropské unie na regionální, národní a evropské úrovni. Jednotlivé vlastní

regionální, národní a evropské identity v oblasti estetického vzdělávání musí být oprášeny, artikulovány, rozvinuty a užity. Musí najít uplatnění ve vzdělávacích plánech škol, vysokých škol a mimoškolních vzdělávacích zařízeních. Jen v estetickém, to znamená smyslově vzdělaném, evropském společenství, ve kterém smyslovost, intuice, fantazie, představivost a tvořivá inovace jdou ruku v ruce, máme společnou budoucnost.